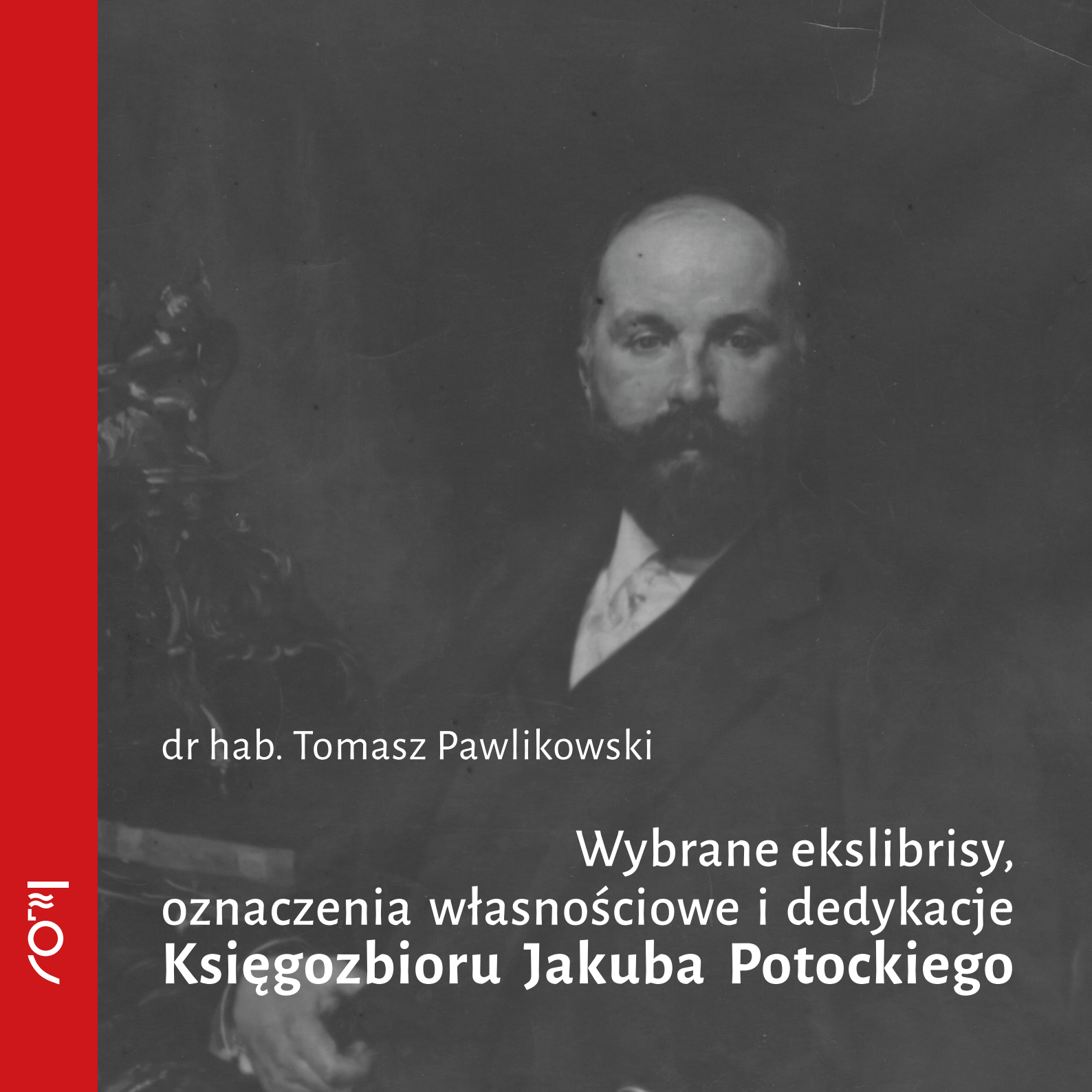

dr hab. Tomasz Pawlikowski

Wybrane ekslibrisy,
oznaczenia własnościowe i dedykacje
Księgozbioru Jakuba Potockiego

dr hab. Tomasz Pawlikowski

Wybrane ekslibrisy,
oznaczenia własnościowe i dedykacje
Księgozbioru Jakuba Potockiego

Warszawa 2023

Biblioteka Publiczna
m.st. Warszawy
Biblioteka Główna
Województwa Mazowieckiego

Opracowanie graficzne i łamanie / Ireneusz Frączek

Ilustracja na okładce / *Portret hrabiego Jakuba Potockiego*
ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego

© Copyright by
Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego

Tytułem wstępu

Celem niniejszej prezentacji jest przybliżenie czytelnikom najbardziej charakterystycznych dla Księgozbioru Jakuba hr. Potockiego ekslibrisów, a także innych oznaczeń własności, w postaci wpisów, dedykacji, pieczęci itd. Wspomniany Księgozbiór należy do Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, kształtował się wszelako w XIX i XX w., głównie w wyniku zakupów bibliotek prywatnych przez Stanisława i Jakuba Potockich.

Badanie pochodzenia poszczególnych egzemplarzy i całych zespołów książek, śladów pozostawionych przez użytkowników, zwłaszcza gdy chodzi o osoby znane, niekiedy zasłużone dla kultury, dostarcza całkiem sporą porcję wiedzy, a tzw. badania proveniencyjne, bo o nie chodzi, obecnie zyskały status osobnej dyscypliny naukowej. Ich przydatność uwidacznia się przede wszystkim w przypadkach książki dawnej, która sama w sobie staje się swego rodzaju „obiektem muzealnym”.

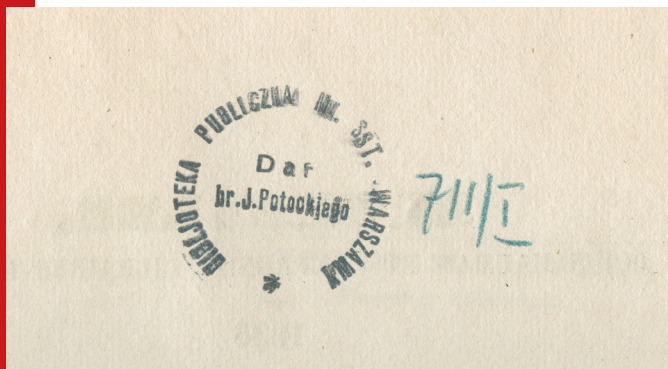
W niniejszym opracowaniu chodzi zatem o zwrócenie uwagi czytelnika na dość nietypowy sposób podejścia do dawnych druków, różniący się znacznie od najbardziej naturalnego i powszechnego korzystania z zawartych w publikacjach danych w celu zdobycia wiedzy lub poznania walorów literackich określonego dzieła. Zarazem chodzi też o wskazanie na interesujący poznawczo aspekt obcowania z obiektami bibliotecznymi.

Portret Jakuba hr. Potockiego, darczyńcy wobec Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy. Fotografia należy do zasobu Narodowego Archiwum Cyfrowego (Domena Publiczna).

Kilka słów o Księgozbiorze

Potocki Jan, *Principes de chronologie pour les temps antérieurs aux olympiades*, St.-Petersbourg : de l'Imprimerie d'Alexandre Pluchart et Comp., 1810.

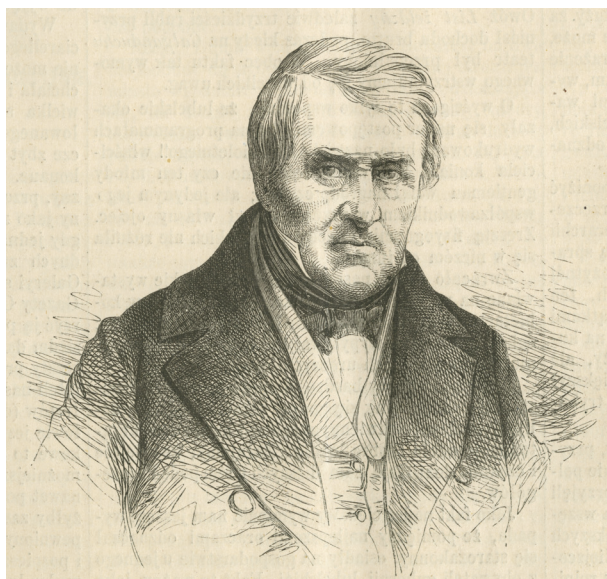
Thenard Louis Jacques, *Traité de chimie élémentaire : théorique et pratique : suivi d'un essai sur la philosophie chimique et d'un précis sur l'analyse*. T. 1, Bruxelles : Louis Hauman et Compagnie, Libraires-Éditeurs, 1836.

Jakub hr. Potocki urodził się 26 stycznia 1863 r. w Berlinie. Posiadał liczne majątki, a także trzy rodowe biblioteki: w Wysockim Litewskim, w Raju pod Brzeżanami i w Helenowie pod Pruszkowem, gdzie w ostatnich latach życia przeniósł zbiory pierwszych dwu. W testamencie spisany na krótko przed śmiercią, która nastąpiła w nocy 27/28 września 1934 r. w Helenowie, darował posiadane przez siebie dzieła sztuki Muzeum Narodowemu w Warszawie a cały księgozbiór, liczący ok. 11900 woluminów Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy. Był to niezwykle cenny dar, głównie z uwagi na ok. 2700 starodruków, które zawierał. Ponadto, obejmował w przeważającej mierze literaturę dziewiętnastowieczną: polską, francuską, niemiecką, angielską, w tym niekiedy pozycje obecnie rzadkie lub unikatowe w naszych bibliotekach.

Zapis testamentowy z września 1934 zrealizowano w 1935 r. przy udziale Fundacji im. Jakuba hr. Potockiego. Księgozbiór umieszczono w jednej, wydzielonej sali, w nowopowstałej II Filii Dzielnicowej Biblioteki Publicznej na Żoliborzu, przy zbiegu ulic Leopolda Lisa-Kuli i Alojzego Felińskiego. Książki ostemplowano okrągłą pieczęcią z napisami: „Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy” (w otoku) i „Dar hr. J. Potockiego” (poziomo w środku), oraz nadano im sygnatury (zob. fot.).

W okresie II wojny światowej księgozbiór musiano przenieść na Koszykową, gdzie przetrwał Powstanie. Następnie został on ewakuowany między listopadem 1944 a styczniem 1945 r. na teren warsztatów kolejowych w Pruszkowie, skąd w kwietniu 1945 r. wrócił na Koszykową, gdzie pozostaje do dziś. W latach powojennych został on jednak rozdzielony pomiędzy różne Działy Biblioteki.

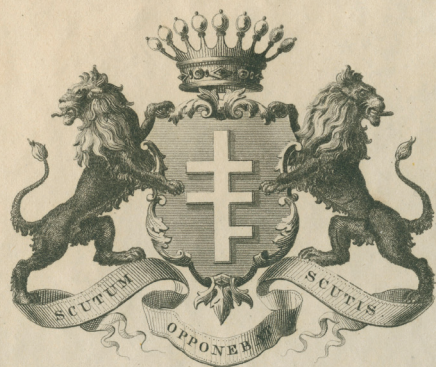
Księgozbiór ten stanowi nie tylko pamiątkę po Potockich i Sapiebach (część pochodząca z pałacu w Wysokiem Litewskim), czy Łosiach z Narolu i Pruszyńskich z Pomorzan, których biblioteki w większym lub mniejszym zakresie weszły w jego skład. Niemniej cennym elementem był bowiem zakup dobranej pod względem naukowym części zbiorów Kazimierza Stronczyńskiego (1809–1896), zawierający fragmenty bibliotek dwu innych wybitnych polskich naukowców z I połowy XIX stulecia: Feliksa Bentkowskiego (1781–1852) oraz Jana Wincentego Stężyńskiego Bandtkie (1783–1846).

K. Stronczyński, F. Bentkowski, J. W. Stężyński Bandtkie
Portrety wymienionych pochodzą ze zbiorów Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej.

Podstawowe ekslibrisy charakteryzujące Kolekcję

EKSLIBRIS HELENOWSKI

Księgozbiór Helenowski.

Thenard Louis Jacques, *Traité de chimie élémentaire : théorique et pratique : suivi d'un essai sur la philosophie chimique et d'un précis sur l'analyse*. T. 1, Bruxelles : Louis Hauman et Compagnie, Libraires-Éditeurs, 1836.

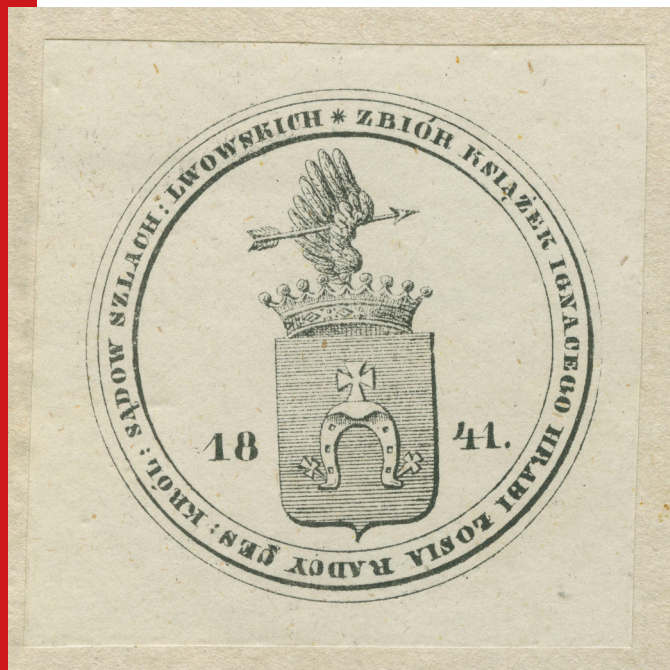
Najczęściej spotykanym w Księgozbiórze Jakuba hr. Potockiego jest Ekslibris Helenowski z herbem Potockich „Pilawa” oraz zawołaniem „Scutum opponebat scutis”. Sam herb bywał różnie opisywany. Niezmiennym elementem jest tzw. „półtrzecia krzyża”.

W ekslibrisach przedstawicieli znanych rodów często wykorzystywane były motywy herbowe.

Przedstawiony obok ekslibris bywał nadawany książkom znajdującym się w pałacu J. Potockiego w Helenowie pod Pruszkowem. Przede wszystkim spotyka się go na egzemplarzach pochodzących z Biblioteki Kazimierza Stronczyńskiego, zakupionych w 1912 r. w warszawskim Antykwariacie Polskim Hieronima Wildera.

W późniejszym wszelako okresie do Helenowa zostały przeniesione pozostałe zbiory biblioteczne J. Potockiego, znajdujące się pierwotnie w Wysokiem Litewskim i w majątku Raj pod Brzeżanami, a przejściowo zdeponowane i poddane zabiegom konserwatorskim w lwowskim Ossolineum, wskazanym po uszkodzeniach, jakim uległy podczas I wojny światowej.

EKSLIBRIS IGNACEGO HR. ŁOSIA

Boguśławski Józef Konstanty, *Zycia sławnych Polaków krotko zebrane*, W Wilnie: w Drukarni Dyecezałney u XX. Missyonarzów, 1814.

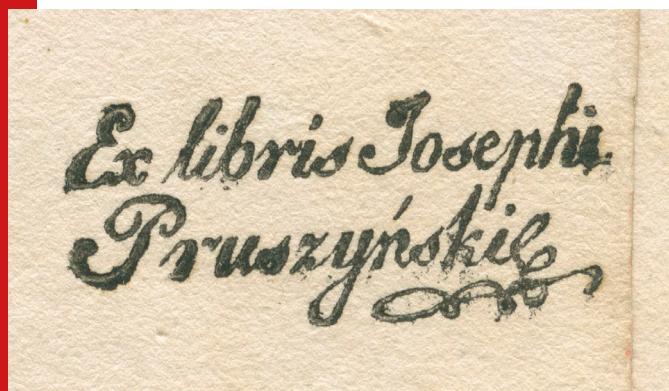
Główną część tego ekslibrisu stanowi herb Dąbrowa. Miewał on odmienności. Tutaj, w polu tarczy mamy podkowę z krzyżem na górze i krzyże wychodzące skośnie w górę z ocelów. Nad koroną widnieje skrzydło przebite strzałą, która jest skierowana grotem w lewo.

Ekslibris Łosiów pojawiał się również w nieco innej wersji. W księgozbiorze J. Potockiego napotykamy jednak taką postać.

STEMPLOWANE EKSLIBRISY JÓZEFA PRUSZYŃSKIEGO

Dzieła Franciszka Karpińskiego, Warszawa :
Waleryan Krasiński, 1830.

Hoffmann Karl Friedrich, *Die Erde und ihre Bewohner, ein Hand- und Lesebuch für alle Stände*, Vierte, berichtigte und vermehrte Auflage, Stuttgart : J. Scheible's Buchhandlung, 1835.

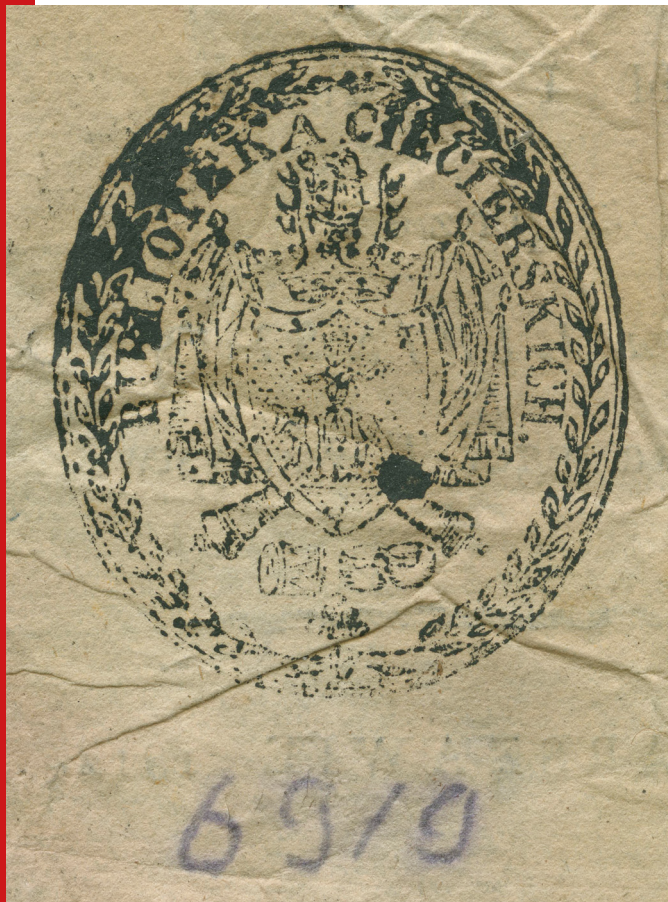
W książkach pochodzących ze znacznej niegdyś biblioteki Pruszyńskich z Pomorza występują skromne ekslibrisy stemplowane. Majątek wraz z resztkami zbiorów nabył w 1879 r. Stanisław Potocki – ojciec Jakuba – i dość szybko zbył go na rzecz Romana Potockiego z Łańcuta, ale książki włączył do zbiorów Rajowskich.

Rzadki jest pierwszy ekslibris – „z Biblioteki Józefa Pruszyńskiego” – z motywem herbu „Rawicz”.

Według *Herbarza polskiego* Kaspra Niesieckiego (W Lipsku : nakładem i drukiem Breitkopfa i Härtela, 1839–1846), widnieje nań „panna rozczesana, w koronie na głowie, ręce obie do góry rozszerzone i trochę podniesione mająca, w sukni, tylko po ramiona gołe ręce, siedząca na niedźwiedziu czarnym, w lewą tarczy bieżącym, prawa noga przednia jak do biegu podniesiona u niego, w polu złotym. W hełmie nad koroną między dwiema jelenimi rogami pół niedźwiedzia większe, obróconego w lewą tarczy, jakby siedzącego, nogę przednią spuścić, w prawej różą trzymać” (tamże, t. 8, s. 97).

Drugi ekslibris spotykany jest dość często. Zawiera jedynie napis łaciński „Ex libris Josephi Pruszyński”. Wydaje się, że wskazuje on, podobnie jak pierwszy, na ostatniego właściciela Pomorza z rodu Pruszyńskich.

EKSLIBRIS BIBLIOTEKI CIECIERSKICH

Herb „Rawicz” został znacznie pełniej ukazany w pieczęcie Biblioteki Ciecierskich. Również ona znajduje się w kilku XVIII i XIX-wiecznych woluminach z Księgozbioru J. Potockiego. Niekiedy towarzyszy jej proveniencja K. Stronczyńskiego.

*Wspomnienie o życiu Felixa Potockiego pułkownika
w wojsku polskim kawal. krzyża wojskow. : mowa
na posiedzeniu publiczném Towarzystwa Przyjaciół Nauk
dnia 2 stycznia 1812 roku miana, Warszawa : [s.n.], 1812.*

EKSLIBRIS KAZIMIERZA STRONCZYŃSKIEGO

Instructio circa iudicia sagarum iudicibus eorumque consiliariis accommodata Romae primum 1657, iterum pro bono publico Cracoviae 1670 permissu superiorum edita (ze zbiorów Mazowieckiej Biblioteki Cyfrowej).

Pieśni Anakreonta, tł. Fr. Skarbka, Warszawa : [s.n.], 1816.

Bardzo często spotykanym w historycznym Księgozbiornie J. Potockiego jest ekslibris „Z Biblioteki Kaźmirza Stronczyńskiego”, na którym znajduje się miejsce na wpisanie swego rodzaju sygnatur, składających się z liter i liczb. Przeznaczone do tego pozycje wielokrotnie nie były wypełniane. Oprócz wskazania właściciela, tego typu oznaczenie miało na względzie funkcję praktyczną.

Kazimierz Stronczyński (1809–1896) wykształcony w Kolegium Pijarskim w Piotrkowie i na Uniwersytecie Warszawskim, uczestniczył w Powstaniu Listopadowym. Sprawował szereg ważnych funkcji urzędowych: w latach 1843–1855 stał na czele komisji rządowej, dokonującej inwentaryzacji zabytków na terenie Królestwa Polskiego, od 1860 był członkiem Heroldii Królestwa, od 1861 do 1867 dyrektorem komisji wyznań i oświaty, od 1862 dyrektorem kancelarii Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, od 1864 członkiem Senatu Królestwa Polskiego.

Zgromadził pokaźną bibliotekę. Prowadził badania naukowe dotyczące kultury dawnej Polski, rozwinął polską numizmatykę, uchodzi też za prekursora kilku nauk pomocniczych historii w Polsce. Publikacje naukowe drukował m. in. w „Bibliotece Warszawskiej”. Był członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie i Cesarskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego w Petersburgu

Prywatnie był zięciem Feliksa Bentkowskiego.

Wpisy i pieczętki własnościowe nie mające charakteru ekslibrisu

AUTOGRAFY ZWIĄZANE Z KSIĘGOZBIORAMI SAPIEHÓW

DE CHATEAUBRIAND.

*Comte de Niesiołowski
nielke Pac.*

Chateaubriand François René de, *Mémoires, lettres et pièces authentiques touchant la vie et la mort de S. A. R. Monseigneur Charles-Ferdinand d'Artois, fils de France, duc de Berry*, A Paris : chez Le Normant, Imprimeur-libraire, 1820.

Sapiehowie posiadali liczącą kilka tysięcy tomów bibliotekę w Wysokiem Litewskim, niedaleko Brześcia. Znajdujący się tam majątek przeszedł do Potockich za sprawą małżeństwa Marii z Sapiehów (1836–1923) ze Stanisławem Potockim (1825–1887), ojcem Jakuba Potockiego (1863–1934).

W kolejności następują:

Autografy Pawła Sapiehy (1781–1846) lub Pelagii Sapiehy (1775–1859), zapewne jednak tej ostatniej (na dole i następny).

Po lewej widnieją trzy autografy Zofii z Paców (1782–1856), córki Michała Paca (1754–1800), starosty kowieńskiego, żony Feliksa Potockiego, (1779–1811), oraz Ksawerego Franciszka Niesiołowskiego (1771–1843).

*W. Rautenstrauchowa łucja, Wspomnienia moje o Francji,
Niesiołowska*

Rautenstrauchowa łucja, *Wspomnienia moje o Francji*, Kraków : nakł. St. Gieszkowskiego, 1839.

P. Sapieha

Goldsmith Oliver, *Histoire de la Grece, depuis son origine jusqu'à la mort d'Alexandre*, Paris : Hyacinthe Langlois, 1802.

PAR M. MICHAUD.

R. Sophie Potocka

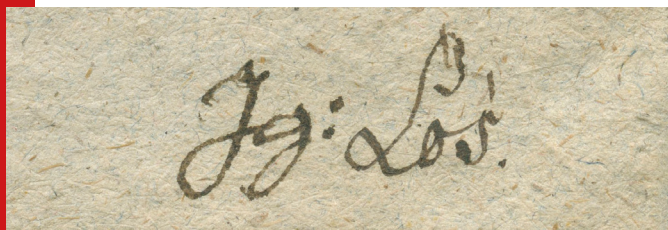
Michaud Joseph-François, *Le Printemps d'un Proscrit, Poème en III chants, précédé D'une Dissertation sur la Poésie descriptive, et de trois Lettres à M. Delille sur le sentiment de la Pitié*, Paris : Giguet et Michaud, 1803.

P. Sapieha

Russell John, *De l'établissement des Turcs en Europe*, Paris : Ponthieu et Cie, 1828.

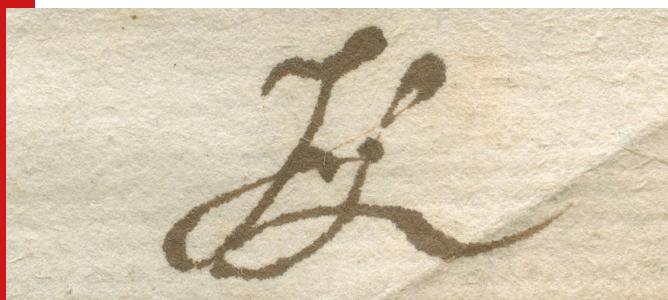
AUTOGRAFY I ZAPISKI NAPOTKANE W KSIĄŻKACH Z KSIĘGOZBIORU RAJOWSKIEGO

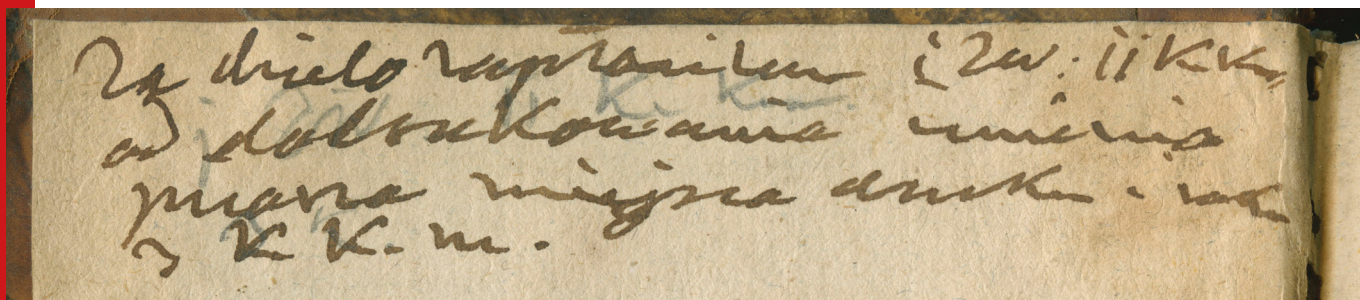
*Codex judiciarius pro Galicia occidentali. Viennae : typis
Caes., Reg. Aulæ et Status Typographiæ, 1815.*

U dołu dość charakterystyczna notka Ignacego hr. Łosia, ostatniego właściciela rodowej biblioteki z pałacu w Narołu: „Za dzieło zapłaciłem 1 Zw: 11 K.K.m. od dodrukowania imienia pisarza miejsca druku i roku 3 K. K. m.”.

Z kolei po stronie lewej mamy dwa oznaczenia własności z książek I. Łosia: „Jg: Łos”; „JŁ”.

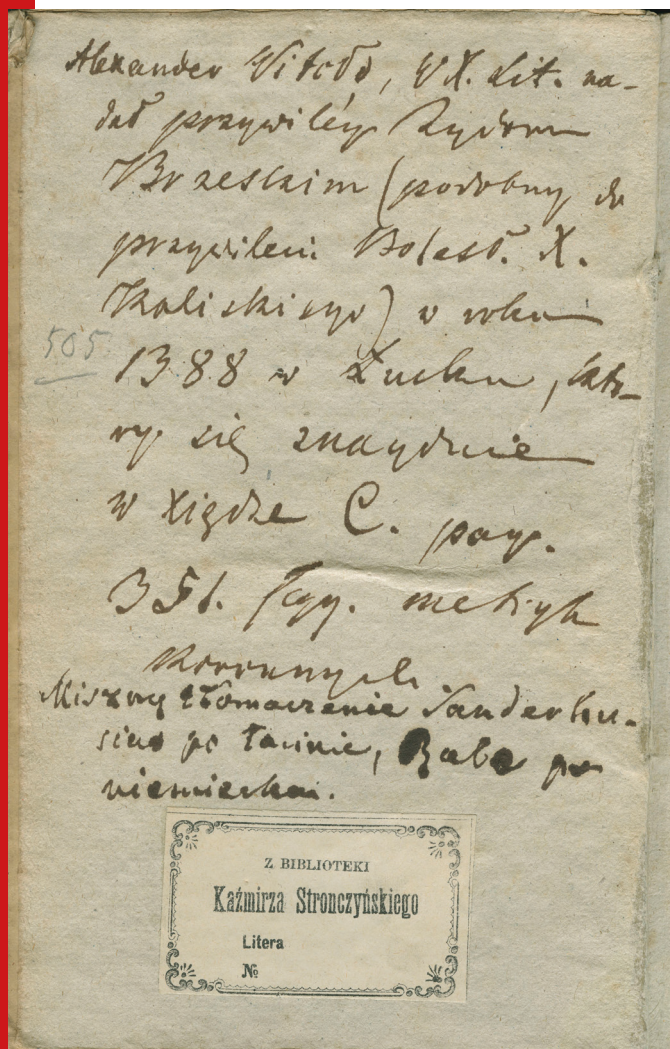

*Listy Jana III króla polskiego, pisane do królowy Maryi Kazimiry
w ciągu wyprawy pod Wiedem w roku 1683, wyd. przez Edwarda
Raczyńskiego, Warszawa : N. Glücksberg, 1823.*

Chrzanowski Paweł, Wybór różnych gatunków mowy wolnój z stosownemi uwagami, Warszawa : u Zawadzkiego i Węckiego, 1816.

INNE OZNACZENIA NAPOTKANE W KSIĘGOZBIORZE RAJOWSKIM

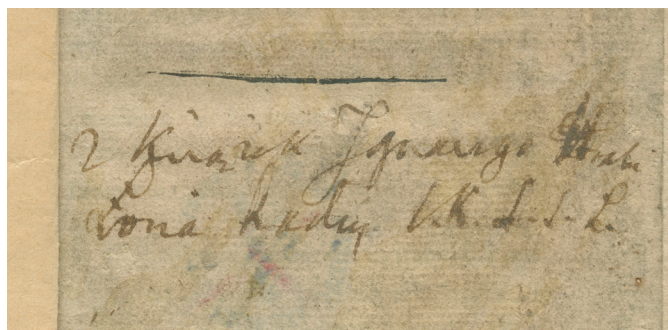

Czacki Tadeusz, *Rosprawa o Żydach*, W Wilnie :
nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1807.

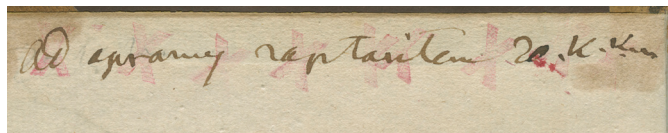
U dołu wpis: „Z książek Ignacego Hrabiego Łosia Radcy C. K. S. S. S.”.

Dalej notka poczyniona ręką I. Łosia: „Od oprawy zapłaci-
łem 20 K. Km.”.

Obok notatki dotyczące treści książki, pochodzącej ze
zbiorów K. Stronczyńskiego a wcześniej Jana Wincentego
Bandtkie Stężyńskiego i charakterystyczny ekslibris.

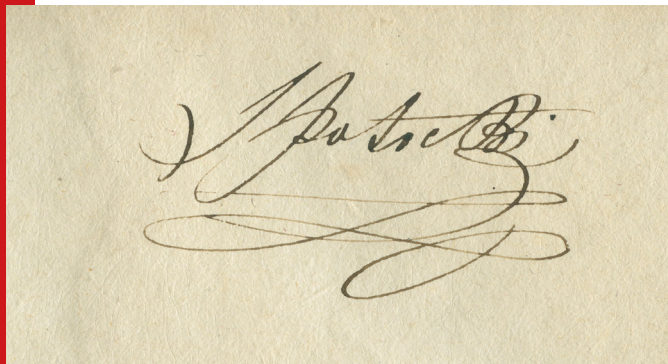

Czacki Tadeusz, *Recherches sur les dixmes*, À Varsovie : s. n., 1804.

Bogusławski Józef Konstanty, *Zycia sławnych
Polaków krotko zebrane*, W Wilnie : w Drukarni
Dycezałney u XX. Missyonarzów, 1814.

PIECZĄTKA „STAŚ” I AUTOGRAFY STANISŁAWA POTOCKIEGO (1825–1887)

Pouillet Claude Servais Mathias, *Elémens de physique expérimentale et de météorologie*, Bruxelles : Louis Hauman et Compe, Libraires, 1836.

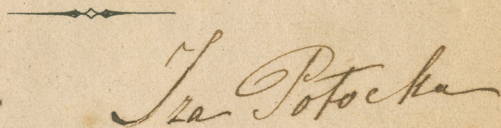
Fuss Jean Dominique, *Antiquitates Romanae, compendio, lectionum suarum in usum*, Ed. 3, Leodii : Typis P. J. Collardin, Typographi Academici, 1836.

Ojciec Jakuba Potockiego – Stanisław – wykazywał duże zainteresowanie księgozbiorem. Dzięki temu biblioteka w Raju zyskała wysoki status w ocenie znawców. W wielu woluminach znajdujemy jego znaki własnościowe. Poniżej mamy odcisk pieczętki w laku (z napisem „Staś” i trzy autografy). Pieczętka pochodzi zapewne z młodzieńczego okresu jego życia. Po lewej mamy dwa autografy, z których drugi jest powiązany z datą 1840.

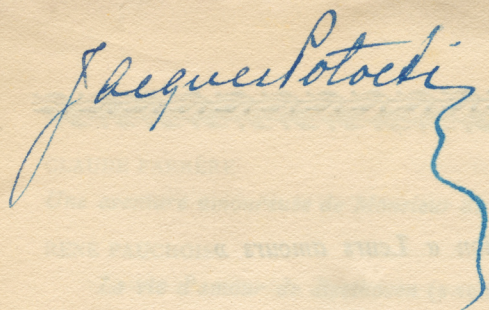

Przykłady stylu polskiego, w rozmaitych rodzajach wymowy i poezji, T. 1, zebrane i ułożone przez Ignacego Szydlowskiego, Wilno : Józef Zawadzki własnym nakładem, 1827.

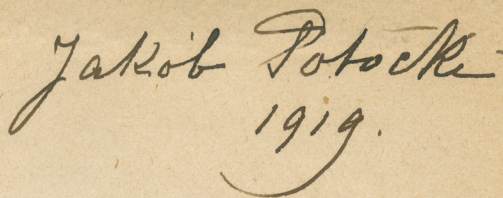
AUTOGRAFY MARII POTOCKIEJ, IZABELI POTOCKIEJ I JAKUBA POTOCKIEGO

Strutyński Juliusz, *Dwie babki : pamiętnik Berlicza Sasa*, t. 1, Warszawa : Gebethner i Wolff, 1876.

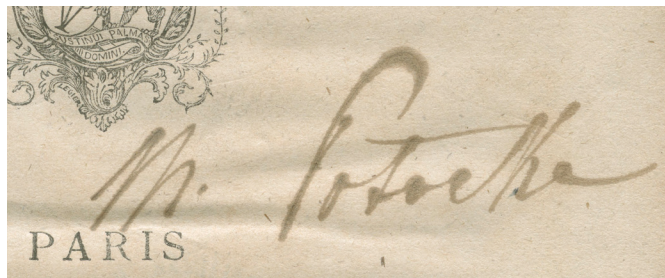

Binet-Valmer Gustave, *La vie amoureuse de Marie Walewska, l'épouse polonaise de Napoleon*, [Paris] : Ernest Flammarion, [1928].

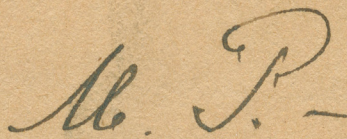

Rzewuski Henryk, *Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego : od roku 1786 do 1815*, t. 1, Warszawa : S. H. Merzbach, 1857.

Pierwszy z autografów (po lewej) należał do Izabeli Potockiej (1864–1883), która była siostrą Jakuba. Maria Potocka była zaś ich matką (fot. poniżej). W drugim z kolei (po lewej) z autografów widzimy, że Potocki posłużył się francuską formą swego imienia „Jacques”. Trzeci połączony jest z datą, prawdopodobnie wskazującą rok wejścia w posiadanie przezeń kilkadziesiąt lat wcześniej wydanej książki.

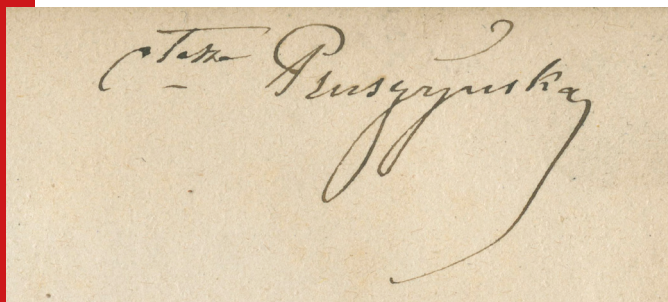

Lasserre Henri, *Notre-Dame de Lourdes*, 66 éd., Paris : Victor Palmé, Libraire-Éditeur, 1874.

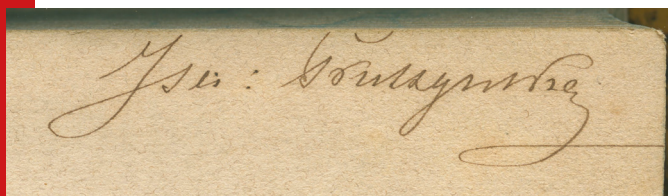

Niemojewski Andrzej, *Tytuł skonfiskowany*, wyd. 3, Lwów : Polskie Towarzystwo Nakładowe, 1905 1874.

Z BIBLIOTEKI PRUSZYŃSKICH W POMORZANACH

Gilles Alleaume, *Souffrances de N.S. Jesus-Christ*, t. 2,
Lille : L. Lefort, 1852.

Lamartine Alphonse, *Histoire de la révolution de 1848*, t. 1, Bruxelles
[etc.] : Meline, Cans et Cie, Libraires-Éditeurs [et al.], 1849.

Z zasobnej niegdyś biblioteki w Pomorzanach jedynie niewielka część książek znalazła się w zbiorze St. Potockiego. Niekiedy trafiają się wśród nich autografy.

Pierwszy z przedstawionych obok „c[om]tessa Pruszyńska” nie pozwala zidentyfikować imienia osoby. Drugi „Jsa: Pruszyńska”, napisany niewątpliwie inną ręką, zawiera skrót imienia „Izabella” lub „Isabelle”, został przycięty od góry i zapewne od prawej strony wraz z całym blokiem książki. W wyniku zabiegu przycinania brzegów kart niekiedy zachowały się jedynie części autografów, ekslibrisów, dedykacji etc. W niektórych przypadkach nie można z pewnością ustalić na kogo wskazują.

AUTOGRAFY I PIECZĄTKI NAPOTKANE W KSIĄŻKACH NALEŻĄCYCH NIEGDYŚ DO BIBLIOTEKI KAZIMIERZA STRONCZYŃSKIEGO

Czacki Tadeusz, *Rosprawa o Żydach*, W Wilnie :
nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1807.

Gołębiowski Łukasz, *O dzieiopisach polskich, ich duchu, zaletach
i wadach*, W Warszawie : W Drukarni Szkolney, 1826.

Najbardziej charakterystyczne dla wspomnianego księgozbioru są autografy Jana Wincentego Bandtkie Stężyńskiego. Różnią się one nieco, z uwagi na pisownię nazwiska, które pierwotnie było zapisywane jako Bandtke.

Warto przy okazji zwrócić uwagę, że choć nazwiska w Polsce funkcjonowały powszechnie u progu XIX stulecia, także w niższych warstwach społecznych, to nie przywiązywano zbyt wiele wagi do ich jednolitego zapisu.

Kaulfuss Jan Samuel, *Über den Geist der polnischen Sprache*,
Halle : bei Schimmelpfennig und Comp, 1804.

DALSZE OZNACZENIA WŁASNOŚCIOWE KSIĄŻEK Z DAWNEJ KOLEKCJI BANDTKIEGO

Statut Kazimierza Jagiellończyka, pomnik najdawniejszych uchwał litewskich z XV wieku, wynaleziony i drukiem ogłoszony staraniem Ignacego Daniłowicza, W Wilnie : nakładem i drukiem A. Marcinowskiego, 1826.

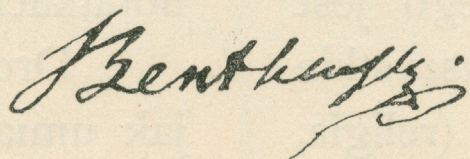
Widoczny z prawej strony autograf należy do Jana Wincen-
tego Bandtkie Stężyńskiego.

Drugie z oznaczeń własności, w postaci pieczętki, uświa-
damia, że niekiedy trudno z pewnością rozstrzygnąć, czy
dana pozycja należała do Jana Wincentego czy do jego bra-
ta Jerzego Samuela Bandtkie.

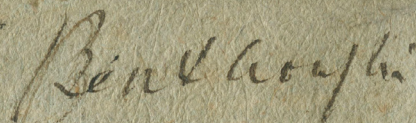

Kaulfuss Jan Samuel, *Über den Geist der polnischen Sprache*,
Halle : bei Schimmelpfennig und Comp , 1804.

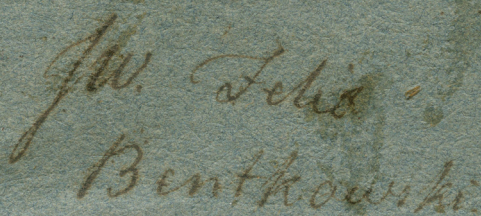
FELIKS I WŁADYSŁAW BENTKOWSCY

Album biograficzne zasłużonych Polaków i Polek wieku XIX, t. 1,
Warszawa : nakładem i staraniem Maryi Chełmońskiej, 1901, s. 379.

Pieśni Anakreonta, tł. Fr. Skarbka, Warszawa : [s.n.], 1816.

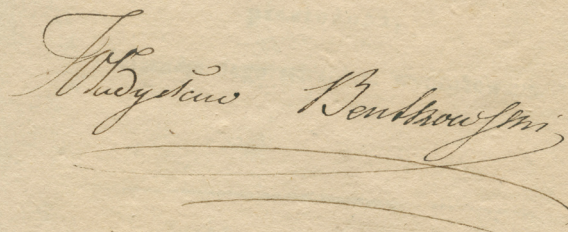

Szopowicz Franciszek, *Uwagi nad samogłoskami i spółgłoskami w ogólności, oraz nad niektórymi głoskami abecadła polskiego w szczególności*, Kraków : Drukarnia Józefa Mateckiego, 1827.

Po lewej (od góry) podpis Feliksa Bentkowskiego (1781–1852).

Kolejne napisy wskazują na to, że zawierający je wolumin był własnością Feliksa Bentkowskiego.

U dołu, pod tekstem, autograf jego syna Władysława (1817–1887).

Powszechne prawo kryminalne dla państw pruskich,
Cz. 1, Warszawa : Jgnacy Stawiarski, 1811.

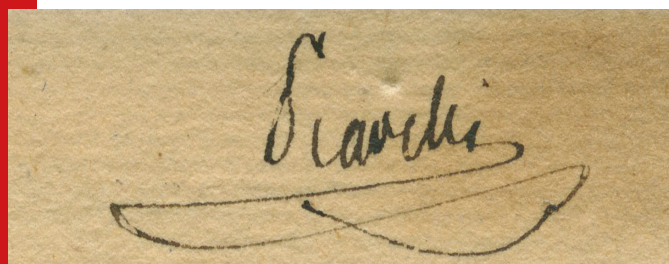
MNIEJ ZNANE WPISY I PIECZĄTKI WŁASNOŚCIOWE, ZWIĄZANE Z BIBLIOTEKĄ K. STRONCZYŃSKIEGO, OBECNE W KSIĘGOZBIORZE HELENOWSKIM

Organizacja wewnętrzna dyrekcji główny tudzież dyrekcji
szczegółowych Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, Warszawa :
w Drukarni przy ul. Krakowskie Przedmieście Nro 385, [1826].

Instrukcja dla dyrekcji szczegółowych i dyrekcji
główny Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego,
Warszawa : w Drukarni N. Glücksberga, 1826.

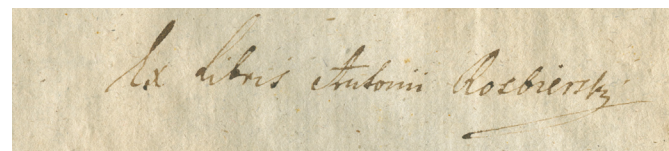

Prawo o ustanowieniu Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego
w Królestwie Polskiem, Warszawa : [b. w.], 1825.

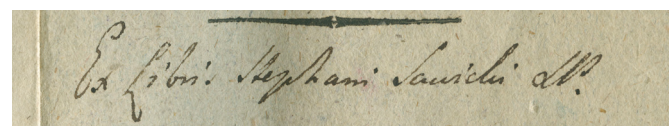
Pierwszy z autografów poniżej tekstu należał do Antoniego Rosbierskiego (1764–1815), który pracował m. in. na katedrze prawa Liceum Lwowskiego, mającego status akademicki. Pozostawił kilka ważniejszych prac, m. in. *Commentarius theoretico-practicus in patentale tabulare die 4. martii 1780 in regnis Galicie et Lodomeriae publicatum*.

Stefan Sawicki (1768–1818) był pijarem – stąd skrót nazwy zakonu „SP”, pedagogiem, historykiem. Pozostawił po sobie kilka znaczących publikacji historycznych (niżej).

Trudno rozstrzygnąć do kogo konkretnie należały książki oznaczone pieczętką „Psarski” i napisem „R. Psarskiego” lub podpisem „Psarski”. Rodzina Psarskich posiadała majątki w okolicach Piotrkowa (obecnie Piotrkowa Trybunalskiego), ale po Powstaniu Listopadowym doznała represji. Być może chodzi o Romualda Psarskiego (1841/1844–1938), który jako uczeń gimnazjum w Piotrkowie wstąpił w szeregi powstańców styczniowych.

Feuerbach Paul Johann Anselm, *Themis, oder Beiträge zur Gesetzgebung*, Landshut : bei Philipp Krüll, Universitätsbuchhändler, 1812.

Bielski Szymon, *Vita et scripta quorundam e Congregatione cler. Reg. Scholarum Piarum [...]*, Varsoviae : typis Patrum Scholarum Piarum, 1812.

Regulativ des privilegierten bürgerlichen Scharfschützen-Corps der k.k. Hauptstadt Lemberg : Zweyte vermehrte und verbesserte Auflage, Lemberg, gedruckt bei Joseph Schnayder 1817.

Po stronie lewej widnieje interesująca pieczętka okrągła, niezupełnie wyraźna, zawierająca rys herbu Topór, którym posługiwali się Wronowscy. Znajduje się ona na stronie 17 istotnego dla badań dziejów Towarzystwa Strzelców Lwowskich i – jak się wydaje – unikalnego dokumentu, należącego do zbiorów Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, mianowicie *Regulativ des privilegierten bürgerlichen Scharfschützen-Corps der k.k. Hauptstadt Lemberg : Zweyte vermehrte und verbesserte Auflage*, Lemberg, gedruckt bei Joseph Schnayder 1817.

Wyrażenie „Zweyte vermehrte und verbesserte Auflage” nie oznacza w tym przypadku bynajmniej wydania w powszechnym rozumieniu, ale drugą wersję Ustaw nadmienionego Towarzystwa.

Wiemy, że dokument należał do kogoś z rodu Wronowskich, ponieważ na nieparzystych stronach od 1 do 17 widnieje zapisane pojedynczymi literami nazwisko. Ten sposób oznaczania jest wszelako charakterystyczny dla Stanisława Wronowskiego (1733–1839), który był lwowskim prawnikiem, posiadaczem pokaźnego zbioru pamiątek narodowych i książek. Jego księgozbiór liczył ponoć ok. 30000 pozycji, z czego 6671 tomów, głównie z XVI–XVII w., darował w 1838 r. Zakładowi Narodowemu im. Ossolińskich.

Dedykacje napotkane w Księgozbiorach Potockich

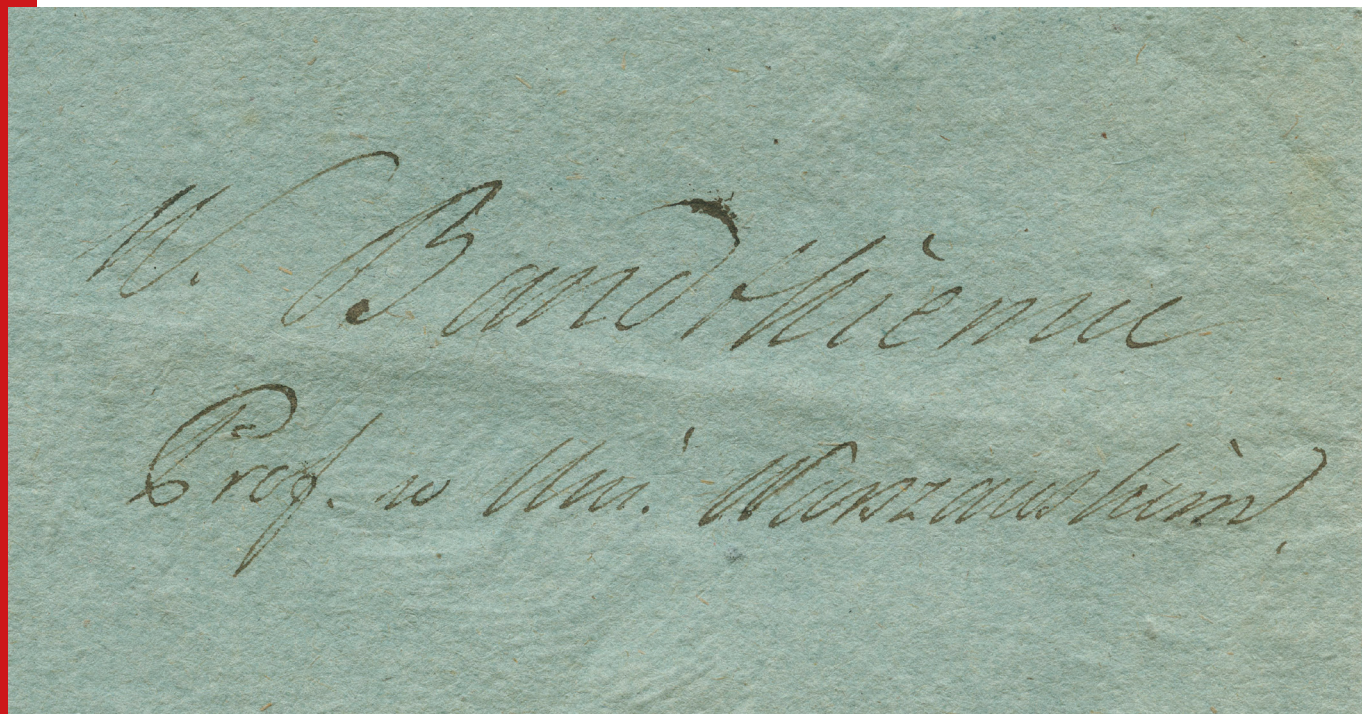
„Viro illustrissimo J. V. Bandtkie juris Romani inter Polonos sospitatori librum hunc obtulit Auctor.” – co można przełożyć następująco: „Mężowi światłemu J. V. Bandtkiemu, który uratował w środowisku polskim prawo rzymskie, tę książkę дарuję. Autor”.

Jest to dedykacja autora *Historia juris Romani* (1825) Wacława Aleksandra Maciejowskiego (1792–1883). Zawierający ją egzemplarz, zanim wszedł w posiadanie Jakuba Potockiego, należał do K. Stronczyńskiego, który zapewne odziedziczył go po Janie Wincentym Bandtkie Stężyńskim.

Viro illustrissimo
J. V. Bandtkie
juris Romani inter Polonos sospitatori
librum hunc obtulit
Auctor.

Maciejowski Wacław Aleksander, *Historia juris Romani*,
ed. 2, Varsaviae : prostat Lipsiae apud J. C. Hinrichs, 1825.

Dedykacja zamieszczona w niewielkiej pracy *Wiadomość o życiu i pracach uczonych ś. p. Ignacego Ołdakowskiego* (Wilno 1822), Ignacego Daniłowicza (1787–1843): „W. Bandtkiemu Prof. w Uni. Warszawskim”.

Daniłowicz Ignacy, *Wiadomość o życiu i pracach uczonych ś. p. Ignacego Ołdakowskiego*, Wilno : [b. w.], 1822.

Poniżej wpis dedykacyjny: „W. Bentkowskiemu Dziekanowi Uni: War.: iako hołd wysokiej nauce, obywatelstwu, i iako dowód wdzięczności. Swemu przewodnikowi, ma zaszczyt ofiarować Autor”.

Owym autorem był Józef Zieliński (1785–1857), profesor języka i literatury francuskiej w Liceum Warszawskim. Wpisu dokonał w tomie 1 swej *Histoire de Pologne* (Paris ; Genève 1830).

POLOGNE.

W. Bentkowskiemu
Dziekanowi Uni: War.:
iako hołd wysokiej nauce,
obywatelstwu, i iako dowód
wdzięczności. Swemu przewodnikowi,
ma zaszczyt ofiarować
Autor.

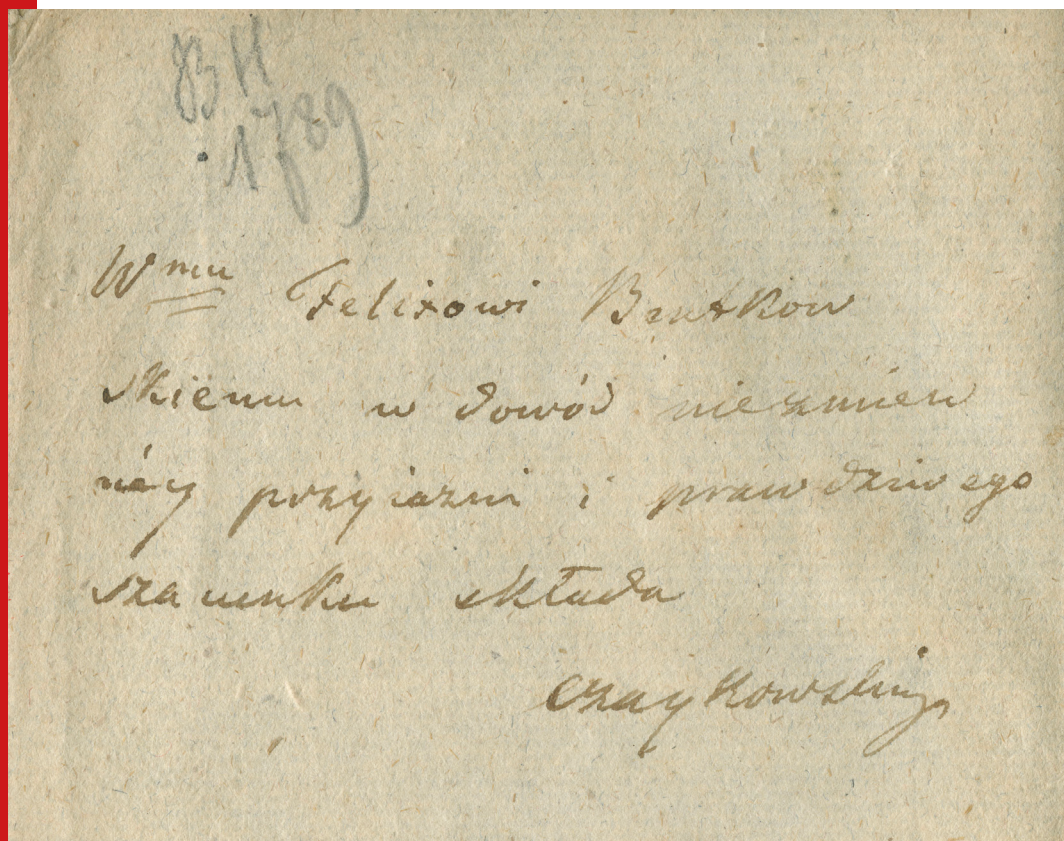
Zieliński Józef, *Histoire de Pologne*, t. 1,
Paris ; Genève : J. Barbezat, 1830.

U dołu dedykacja: „Felixowi Bentkowskiemu w dowód szacunku. Autor [podpis nieczytelny]”. Zapewne chodzi o Kajetana Jaxę Marcinkowskiego, tłumacza książki *Rozrywka w samotności* (Warszawa 1821).

Rozrywka w samotności, tł. wierszem przez
Kajetana Jaxę Marcinkowskiego, Warszawa :
Drukarnia Zawadzkiego i Węckiego, 1821.

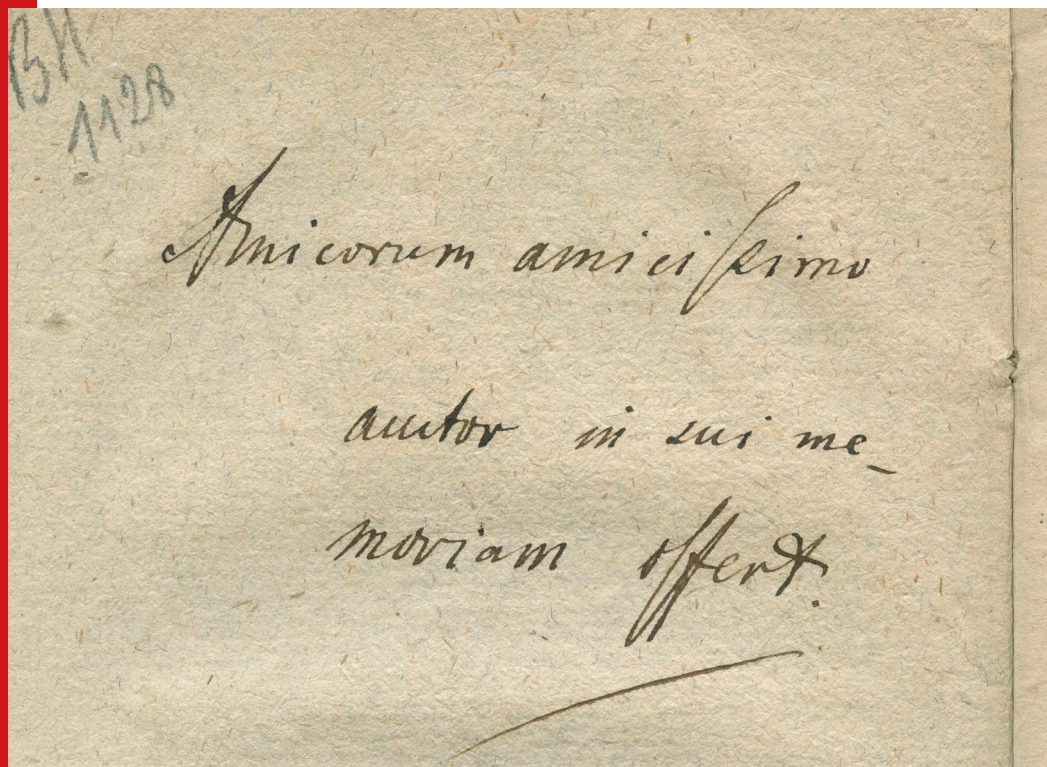
U dołu dedykacja: „Wmu Felixowi Bentkowskiemu w dowód niezmienney przyjaźni i prawdziwego szacunku składa Czaykowski”, zamieszczona w pracy Woltera, *Rzym oswobodzony czyli Katyliną* (Kraków 1818), w przekładzie Pawła Czaykowskiego. Nad dedykacją znajduje się XX-wieczny wpis ołówkiem, że pozycja jest wymieniana w *Katalogu Helenowskim* (1912) pod numerem 1789.

Rzym oswobodzony czyli Katyliną, tragedia Woltera ;
 przeł. wierszem pol. przez Pawła Czaykowskiego,
 W Krakowie : w Drukarni Akademickiej, 1818.

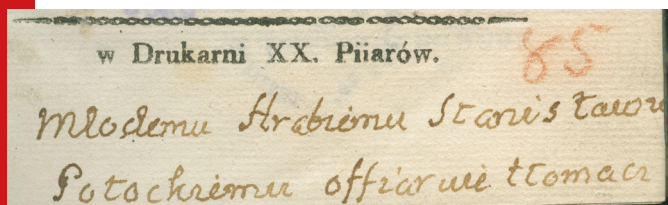
W kontekście stosunków osobistych ich obu, niezwykle interesujący wydaje się wpis autorski J. W. Bandtkie dla F. Bentkowskiego: „Amicorum amicissimo auctor in sui memoriam offert”, zamieszczony w dziele *Vindiciae Juris Romani Justiniane. Diatribe*, auctore Joanne Vincentio Bandtke, Vratislaviae 1808.

Prosta łacińska fraza niezbyt dobrze tłumaczy się na język polski: „Najbardziej zaprzyjaźnionemu z przyjaciół autor ofiaruje dla zachowania się w pamięci”. Wyraża ona jednak odczucia Bandtkiego względem Bentkowskiego.

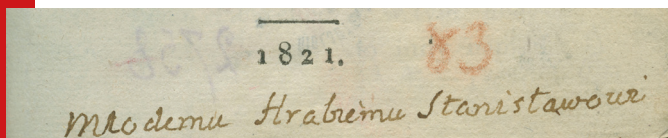

Bandtkie Stężyński, Jan Wincenty, *Vindiciae Juris Romani Justiniane. Diatribe*, auctore Joanne Vincentio Bandtke, Vratislaviae : Joannis Friderici Kornii 1808.

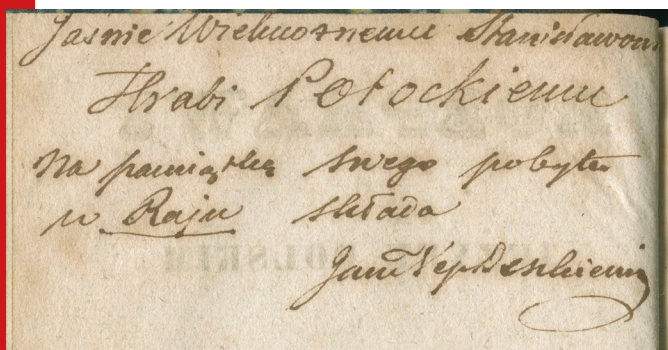
DEDYKACJE DLA STANISŁAWA POTOCKIEGO

Baszko Godysław, *Kronika Lechitów i Polaków*,
Warszawa : Drukarnia xx. Piarów, 1822.

Gallus Anonymus, *Historia Bolesława III., króla polskiego*,
Warszawa : Drukarnia xx. Piarów, 1821.

Deszkiewicz-Kundzicz Jan Nepomucen, *Rozprawy o języku polskim i o jego grammatykach*, Lwów :
w Księgarni Jana Millikowskiego, 1843.

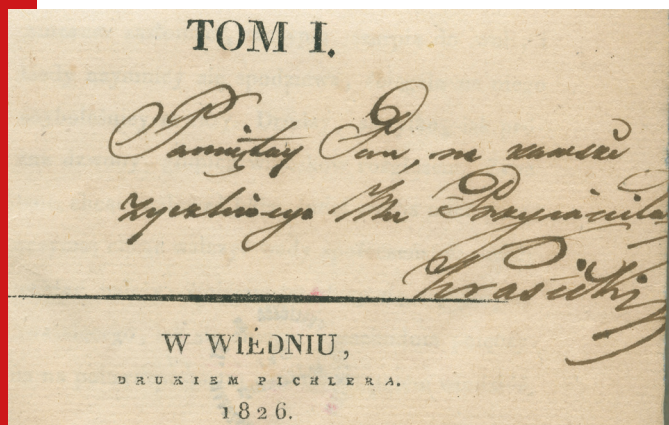
W woluminach pochodzących z Biblioteki w Raju napotyka się niekiedy dedykacje dla St. Potockiego, ojca późniejszego darczyńcy na rzecz Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy.

Dedykacja „Młodemu Hrabie Stanisławowi Potockiemu ofiaruję tłumacz” i druga, która prawdopodobnie była identyczna, ale w wyniku późniejszego przycinania bloku książki została z niej górna część, pochodzą od Hipolita Kownackiego. Pierwsza znajduje się w *Kronice Lechitów i Polaków* (Warszawa 1822), druga w *Historii Bolesława III., króla polskiego* Galla Anonima (Warszawa 1821).

Z uwagi na datę urodzenia St. Potockiego, książki te musiały być ofiarowane wiele lat po ich wydaniu.

Trzecia dedykacja pochodzi od Jana Nepomucena Deszkiewicza i została umieszczona w książce *Rozprawy o języku polskim i o jego grammatykach* (Lwów 1843) jego autorstwa.

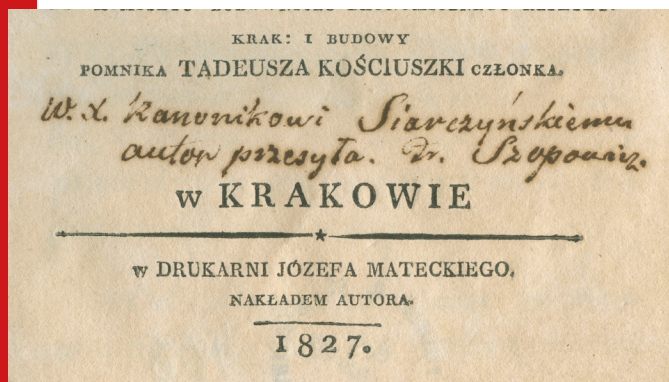
INNE DEDYKACJE

Komedye Aleksandra hrabiego Fredra, t. 1,
W Wiedniu : drukiem Pichlera, 1826.

W tomie 1 *Komedii* Aleksandra Fredry (wydanym w Wiedniu : drukiem Pichlera, 1826), który trafił do zbiorów St. Potockiego z Biblioteki Pruszyńskich z Pomorzan, znajduje się dedykacja: „Pamiętaj Pan, na zawsze życzliwego Mu Przyjaciela Krasicki”.

Nieadresowana do żadnego z Potockich była też dedykacja „W. X. Kanonikowi Siarczyńskiemu autor przesyła. Dr. Szopowicz”, znajdująca się w egzemplarzu *Uwag nad samogłoskami i spółgłoskami w ogólności, oraz nad niektórymi głoskami abecadła polskiego w szczególności* Franciszka Szopowicza (Kraków 1827).

Franciszek Szopowicz, *Uwagi nad samogłoskami i spółgłoskami w ogólności, oraz nad niektórymi głoskami abecadła polskiego w szczególności*, Kraków : Drukarnia Józefa Mateckiego, 1827.

Tytułem podsumowania

Przedstawiony powyżej materiał ilustrujący związki obiektów (zasadniczo książek), wchodzących w skład Daru J. hr. Potockiego dla Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy, z ich użytkownikami – najczęściej dawnymi właścicielami, pochodzi z książek wybranych przez autora niniejszego opracowania. Wskazuje na dość istotną przy badaniu dawnych księgozbiorów kwestię proveniencji poszczególnych obiektów. Mało ważna z punktu widzenia przyswojenia sobie treści dzieła, staje się ona jednak wraz z nagromadzeniem się śladów osobną dyscypliną poznawczą o charakterze naukowym.

Różnego typu oznaczeń własnościowych w Księgozbiorze J. Potockiego można byłoby ukazać więcej. Przyjdzie zapewne na to czas, wraz z pełniejszym zapoznawaniem się z jego zasobami. Wstrzymywanie się jednak z upublicznieniem częściowych na chwilę obecną wyników pracy, nie pozwoliłoby jeszcze uprzystępnić ich osobom odwiedzającym Bibliotekę. Wydają się one wszelako interesujące już teraz i być może wzbudzą chęć poznania nietypowych dla większości czytelników aspektów obcowania z dawną książką. Gdyby zaś zgłosiła się grupa osób zainteresowanych wykładem dotyczącym poruszanej problematyki, to autor niniejszego opracowania gotów jest takowy przeprowadzić.

Biblioteka Publiczna
m.st. Warszawy
Biblioteka Główna
Województwa Mazowieckiego